

שאלה צ' אמרו חז"ל (ב"ק סד): המודה בקנס ואחר כך באו עדים שיטת רב דפטור, יש לחקור האם גם בקנס דרבנן כגון דינא דגרמי גם אמרינן מודה בקנס פטור?

שאלה צ"א אמרו חז"ל (פסחים ו): אין מוקדם ומאוחר בתורה, יש לחקור אם דבר זה נאמר גם בנביאים וכתובים או רק בתורה?

פתרון לחידודא- גליון מ"ו פרשת נח

שאלה פ"ח אמרו חז"ל דכל מצוות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, יש לחקור במצוות דרבנן שהזמן גרמא האם נשים גם פטורות או לא?

שאלה פ"ט אמרו חז"ל בכמה דוכתי מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות, יש לחקור

האם בכה"ג יהיה נמי חייב קרבן חטאת?

תשובה פ"ח הנה בדבר זה נחלקו רש"י ותוס' (ברכות כ); ואיתא עוד בספר הישר לר"ת דנשים שוות במצוות דרבנן לאנשים, וכן הוא בשו"ת מהר"ם דפוס פראג סי' תע"ג וכן הוא בספר ארחות חיים דף סג. דכל מצוות עשה שהזמן גרמא נשים לאנשים, ובמחזיק ברכה או"ח סי' רצ"א האריך בזה,

תשובה פ"ט בשיטה מקובצת (כתובות ה); כתב דאפילו בפסיק רישיה דאסור מכל מקום ליכא חיוב חטאת, וכן משמע מדברי המהרש"א שבת צה. בתוס' ד"ה המכבד, ויעוין בספר תוספות שבת סי' של"ז שנתקשה בזה מסוגיא דשבת (דף קג). ומה שתרין בזה.

חמדת הדף

דרשת הדרן- מסכת פסחים

פרטית על בכור דישראל זה, ולכן אבי הבן שיש לו מצוה פרטית על בנו חשיבא האי מצוה ממצוה הכללית דהכהן.

ובזה יובן, דהשתא דמסיים מס' פסחים דמיניה ילפינן (קידושין מא: ושם) דשלוחו של אדם כמותו, א"כ הו"א דאף בפדיון הבן דנלמד מפסחא יהא שלוחו כמותו, לכך הביא דאבי הבן מברך שתיים וכמוש"כ בחתם סופר לרמז שרק אבי הבן ולא השליח יעו"ש הייטב.

ד- יבואר על פי דברי הרש"ש

ובזה יוטעם לן כרם רבעי. והוא להני"ל קושיית הרשב"א הקשה ג"כ **הרש"ש** מדלילה, ות"י דבאמת פשיטא ליה דשניהם צריכים לברך, אלא דמביעיא ליה מי עדיף לברך ויוציא את תבירו ידי חובתו וכמאמרם (ברכות מ:): היו לפניו מינין הרבה, פלוגתא על מה מברך ועל מה העדיפות שיברך, לכך סמך התנא האי דפדיון הבן דאיירי במה ומי עדיף לברך, כי היכי דבמתני' (ק"כ) גבי בירך על הזבח פטר את הפסח או לא.

לרמז כי פדיונו מהגלות יהיה ע"י הקב"ה בעצמו

ובדרך אגדה, נראה לומר עפ"י הכתוב כימי אצאתם מארץ מצרים אראנו נפלאות. והיינו שהגאולה מהגלות יהיה כדרך גאולת מצרים, וכן אמרו בניסן גאלו ובניסן עתידין ליגאל, והיינו כי היכי דהגאולה ממצרים ועכ"פ מכת בכורות שהרג בבכוריהם היה ע"י הקב"ה בעצמו, ולכן המצוה לפדות הבן ע"י עצמו וכדברי החת"ס הני"ל, אשר על כן בגאולה העתידה יפדה אותנו הקב"ה בעצמו, ולזה הסמיך לסוף המסכתא הא דר' שמלאי ואמר דאקב"ו על פדיון הבן בזה פשיטא דאבי הבן והיינו הקב"ה בעצמו שהוא בעצמו פודה ולא ע"י שליח ולכן רק הוא מברך.

ובגי שהחיינו שאל, האם הקב"ה יברך שהוא הכהן וכמאה"כ והוא כהן לקל עליון וכנ"ל בדרך הג' דהקב"ה בעצמו ג"כ מקיים המצוה של פדיון בני ישראל וכמאה"כ ואולך אתכם קוממיות ולא עוד אלא שהקב"ה בעצמו גם נגאל מפני דעמו אנכי בצרה. ולאוקמי שכינתא מעפרא הרי דב' טעמים יש שהקב"ה יברך א' דגם הוא ית' כביכול מקיים מצוות הפדיון ולא עוד שגם הוא נהנה דמטי הנאה לידיה, או דאבי הבן מברך.

היכי דגבי בדיקת חמץ חזינון דמקדימין יותר הבדיקה מיום החיוב ובדוקים כבר בלילה קודם כדי לקיים הנאמר דאור הנר יפה לבדיקה כן בפדיוה"ב לכאורה הידור עדיף.

וביותר י"ל, דלהני ש"י דלעיל דלכתחילה יעשה ביום ולא בלילה, א"כ באם יש לו בלילה כהן יותר ת"ח דהוי הידור יש לנו לומר דכי היכי דגבי בדיקת חמץ פריך ונבדוק מצפרא דהוי זריזין ופריך דמ"מ אור הנר יפה לבדיקה הרי לן דאפי' זריזין דעיקרו עד הבוקר ומ"מ עושין בלילה קודם דבזה יהדר ויהא אור הנר יפה לבדיקה א"כ ה"ו גבי פדיוה"ב אפי' שיעקר מצוותו שיעשה ביום מ"מ כשיש לו הידור דכהן ת"ח מוטב שיעשה בלילה. ובפרט שיש לנו טעם גדול דמכ"ב עכ"פ תחילתה הייתה בלילה. ולכן סמך זאת לסוף המסכתא.

ג- רק בפסח שלוחו של אדם כמותו ולא בפדיון הבן

ועוד בה שלישיה, עפ"י מה שחקר בשו"ת **הרשב"א** (סי' של"ח) דמ"ט לא יברכו שניהם, הכהן על הגאולה, ואבי הבן על קיום מצוותו, ות"י בב' דרכים. א' דכי היכי דבשאר מתנות כהונה שהכהן נהנה לא מציונו שמברך, ה"ו הכי לא ברור לו שהכהן יברך, ב' ועוד ת"י עפ"י אמרם (ברכות נד.) דבקהנה ולוקח בגדים חדשים הלוקח מברך, וה"ו הכא אבי הבן הוא הלוקח, ואפי' בזבוינא דרמיא על אפיה דאית ליה הנאה למוכר אמרינן התם דהלוקח מברך. ועלת' הב' יש לתמוה דמאי דמי לדהכי, התם אין מצוה רק כשלושב ומחדשו ומברך שהחיינו, משא"כ הכא, המצוה מתקיימת מבלעדי הברכה, ואין הברכה עיקר המצוה אלא עיקר הפדיון הוא המצוה, א"כ מאי דמיא ללוקח. ועוד יש להקשות בלישנא דגמ' כהן מברך דקא מטיא הנאה, וכי הכהן אינו מקיים מצוה בזה שפודה בנו של הישראלי, א"כ תרת"י אית ביה והו"ל בפשיטות למימר דהכהן מברך דאית ביה תרת"י.

ואולי יש להעמיס כל זה, בלישנא דגמ' לדברי הרשב"א דבכל שאר מתנות כהונה אינו מברך, א"כ הכי דאית ליה תרת"י גם דמקיים מצוה וגם נהנה א"כ דינא הוא שיברך, רק ואבי הבן דהכהן לא היה יכול לברך רק מטעם הנאה דהא שאר מתנות כהונה שהוא נהנה ואינו מברך אלא ע"כ כיון דאית ביה תרת"י הוא דיברך, ועכ"ז אמרו דאבי הבן מברך ד"ל דהכהן מצווה במצוה כללית לפדות אולם אין לו מצוה

לכך סיים ג"כ מסכת זו בענין פדיון הבן דהוא נמי מטעמא דלעיל דפסח ה' על בני ישראל.

ב- בבדיקת חמץ ובפדיון הבן יש להסתפק אם זריזין עדיף או הידור עדיף

עוד יש לומר, עפ"י דברי **היעב"ץ** דפדיוה"ב נעשית בלילה דמכת בכורות הייתה בלילה, יש לחקור באדם שיש לו עתה כהן שאינו מיוחס כ"כ או שאינו בן תורה, ולבוקר יהיה לו כהן מיוחס יותר או ת"ח גדול, האם מוטב שימתין עד הבוקר או דזריזין מקדימין עדיף, וכן להשי' דפדיון ביום גם תיבעי אי יעשה מוקדם יותר דזריזין או דיעשה אח"כ בהידור, ובפשטות תליא בפלוגתא **דהת"כ והרדב"ז** המפורסמים, באחד שהיה בבית האסורים ונותנים לו לצאת, מתי עדיף שיצא או שיצא עתה ויקיים מצוה שתבוא לידי עתה דזריזין מקדימין עדיף או שימתין לר"ה שיוכל לקיים המצוה בהידור מרובה **והחיד"א** (חסדי אבות), הביא דזהו כוונת תנא דמתני' והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, דאין לחשב מהו גודלה של מצוה קטנה כגדולה דזריזין עדיף.

איברא, דמי נימא לן דכהן שאינו ת"ח כ"כ הוי פחות הידור גבי מצות פדיוה"ב, דלא מציונן אלא לגבי מילה שכתב **הרמ"א** שיקח מוהל ת"ח וצדיק, משא"כ גבי פדיוה"ב לא מצאנו, ועיקרו שיהא כהן. וכי כהן שיהא בו מום נפסל לפדיוה"ב, א"כ לא גרע שאין שום דין הידור בין כהן בעל מום לשאינו בעל מום, אף כאן אין לחלק בין כהן ת"ח לשאינו ת"ח.

ואפשר, עפ"י הא דתנן (גיטין נט. הוריות י"ג.) אבל אם היה ממזר ת"ח וכו"ו ע"ה, ממזר ת"ח עדיף הרי לו דגבי מצוות וקדשתו שמדינא הוא לכהן, עכ"ז דין קדימה הוא לממזר ת"ח הרי ק"ו דהכי דיש כהן ת"ח וכהן שאינו ת"ח דכהן ת"ח עדיף, ומ"מ יש לומר דלא דמיא לההיא, דהכא לאו מטעמא דמי יותר חשוב קאתינן אלא אי זריזין עדיף או דהידור עדיף, אלא דיש לדחוק דמ"מ חזינון הכי דעדיף ומהודר יותר לתת לכהן ת"ח, א"כ הידור יש בו, אלא דאפשר דזריזין עדיף ואשר על כן נתלה יהא בהאי דהח"צ והרידב"ז.

ואשר על כן, לאחר שהתחיל אור ל"ד בודקין ואמרינן (לקמן ז.) דזריזין מקדימין למצוות, ופריך ונבדוק מצפרא, ופריך מפני שאור הנר יפה לבדיקה. לכך סיים דאיקלע לפדיוה"ב דבזה גם יש להסתפק האם הידור יפה ועדיף או דזריזין. דכי

רבי שמלאי איקלע לפדיון הבן, בעי מנייה פשיטא על פדיוה"ב אקו"ב על פדיוה"ב אבי הבן מברך, כהן מברך דקמטי הנאה וקיימנו והגיענו לזמן הזה כהן מברך או אבי הבן מברך, כהן מברך דקמטי הנאה לידיה, או אבי הבן מברך דקא עביד מצוה, לא הוה בידיה אתא שאיל ביה מדרשא, אמרו ליה אבי הבן מברך שתיים, והילכתא אבי הבן מברך שתיים.

ד' דרכים לבאר הטעם דסיימו מסכת פסחים עם דין פדיון הבן

וכבר נתעורר רש"י, למאי נקט האי עובדא הכא, ופירש דלמאי דתנן במתני' בירך ברכת הפסח אי פטר את של זבח ואם לאו והיינו בב' ברכות באדם אחד, להכי נקט גם האי דר' שמלאי בהאי גוונא ועוד יש לבאר בה כמה דרכים בסייעתא דשמיא.

א- מצוות פסח ומצוות פדיון הבן שניהם זכר ליום יציאת ישראל ממצרים

הנה, כתבה התורה טעם לפדיון הבן, הוא מפני שהכה ה' כל בכור בארץ מצרים בלילה הזה, א"כ הוה לן דיהא פדיון הבן בלילה ולא ביום לכתחילה, וביותר למה שכתב **החת"ס** (פר' בא) לפרש מקראי קודש, **והיה כי ישאלך בנך** פי' מ"ט דבכל התורה קי"ל שלוחו של אדם כמותו, ומ"ט בפדיוה"ב לא מהני שליח, **ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ה'**, וכיון שהקב"ה בעצמו הוציאנו (ולא"כ כתוב ויהרוג ה' כל בכר שהקב"ה בעצמו הרג) לכך וכל בכר בני אפצה אני ולא שליח, הרי דדין פדיוה"ב נלמד מהתם א"כ נמי הוה לן שיהא מצוות פדיוה"ב בלילה כדהתם.

והיפוש אחר חיפוש היפשת, ואנה ה' לידי ומצאתי מרגניתא רבתא, בס' **ליקוטי פנחס** על הלכות פדיוה"ב (ס"ק נ"ז) אות ט"ו, שהקשה כן, והביא לתרץ עפ"י מאי דאיתא **במס' שמחות** לפרש קרא דיום הכותי כל בכר בארץ מצרים, וכי ביום הכה הא קרא מעיד דבחצות הלילה היה וכנא' כחצות הלילה הנני יוצא בתוך מצרים והכתי כל בכור, אלא דהמכה היה בלילה, ומ"מ לא מתו אלא שפרפרו עד הבוקר ואזי מתו, וזהו ביום הכותי ולכן עושים עיקר פדיוה"ב דווקא ביום. (והביא שם דלכך כתב היעב"ץ דיעשו פדיוה"ב בלילה- מטעמא דמכת בכורות היה בלילה.)

ובזה יובן, דדווקא בסוף מסכתא זו דאיירי מענין פסח. ופסח על שום שפסח ה' על בני ישראל והרג את בכוריהם